

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1990 m. kovo mėn. 3 d. / March 3, 1990

Nr. 44(9)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Steigtina Lietuvos sveikatos korporacija

Subyrėjus Berlyno sienai, pasaulio verslininkai susidomėjo Rytų Europos ekonomijomis. *The New York Times* citavo vieno kanadiečio investoriaus nuomonę, kad dabartinėje Vengrijoje vyksta aukso ieškotojų antplūdis. Vokietijos Federalinės Respublikos fondai ir bankų akcijos žymiai pakilo, nes akcininkai laukia, kad Vokietijos įmonės praturtės dabartinėmis pasikeitusiomis sąlygomis. Panaikinus centralizuotą ekonominį planavimą, net ir Lenkijoje tikimasi, kad ekonomija dabar darys pažangą.

Nors Lietuvoje politiniai saistai dar nepasikeitė, kai kurie verslininkai mano, kad tai tik laiko klausimas, ir jau dabar pradeda investuoti. Pavyzdžiui, vienas vokiečių dantistas sudarė sutartį atidaryti stomatologijos centrą Vilniuje, kuriame lietuvių gydytojai už kieta valūtą.

Išėjus lietuviui neturėtų prarasti progos suplanuoti ir įsteigti savo įmonės Lietuvoje. Motyvas investuoti į Lietuvą galėtų nesiriboti tik geranorišku idealu padėti daug iškentėjusiems lietuviams, bet būtų skatinamas ir realių galimybių padaryti pelningą biznį. Pelną galimybės yra milžiniškos. Tokios pat galimybės, kokios egzistavo pokario Vokietijoje ir Japonijoje, egzistuos ir nepriklausomoje Lietuvoje. Jei dabar Lietuvos šalies piliečių gyvenimo lygis yra įvertinamas kaip maždaug 70-asis iš pasaulio kraštų, tai per palyginti trumpą laikotarpį Lietuva galės susilyginti su Suomija, turinčia 11-ąjį gyvenimo lygio standartą pasaulyje. Kartu su kylančiu gyvenimo lygiu kils ir Lietuvos žemės bei žmonių įkainavimas.

Sudaryta korporacija remtųsi Lietuvos žmonių darbštumu, išsilavinimu ir atsakingumu, o išėjus lietuviui sutelktų finansų kapitalizuoti šią įmonę. Lietuvos medicina yra pasižymėjusi kai kuriais laimėjimais. Net ir be vakarietiškos technologijos Lietuvos medicina ligi šiol stovėjo aukščiau už kitų Sovietų Sąjungos respublikų. Todėl korporacija, kurią būtų galima pavadinti „Lietuvos sveikata“, galėtų būti ir finansiškai labai sėkminga, ir kartu labai naudinga Lietuvos gyventojams ir Lietuvos sveikatai bei turistams.

Lietuvos sveikatos korporacijos vadovybė susidarytų iš išėjusių akcininkų, iš gydytojų ir ligoninių tarnautojų Lietuvoje ir Lietuvos Sveikatos ministerijos. Korporacija išsipirktų tam tikrą procentą nuosavybės esamų ligoninių Vilniuje. Lietuvos Sveikatos ministerija, būdama daline akcininke, toliau užtikrintų minimalias ligoninės veikimo sąlygas bei išlaidas. Lietuvių išėjusios bei amerikiečių investorių sutelktas kapitalas būtų naudojamas įsigyti modernios technologijos aparatūros ir kitų būtinų reikmenų. Investorių įnašas būtų prižiūrimas ligoninės valdybos („management“), kurią paskirtų korporacija. Slaugymo kontraktas galėtų būti pavestas „Caritas“ organizacijai, kuri užtikrintų pacientų gerą globą, patalpų švarą ir sąžiningą slaugymą.

Šios ligoninės antroji kalba būtų anglų kalba. Gydytojai ir personalas privalėtų mokėti šiek tiek angliskai, kad gydytojai, atvykę iš Amerikos ir Europos kraštų, galėtų padirbėti šioje ligoninėje kaip savanoriai, kaip konsultantai ir kaip dėstytojai. Nors numatyta, kad, normalėjant gyvenimo sąlygoms, ligoninė nešėtų pelną ir kad pačios korporacijos pastatų ir žemės kaina kiltų, tačiau ši korporacija skirtų tam tikrą procentą gydymo labdarai. Sėkmingai įrengus ir perstatčius Vilniaus ligoninę, korporacija galėtų plėsti savo ligoninių tinklą Kaune, Klaipėdoje ir kituose Lietuvos miestuose.

Gydymasis šios korporacijos įstaigose būtų apmokamas. Mokestis būtų nustatytas pagal esamas sąlygas. Tikimasi, kad įvedus realią medicinos ekonomiją, pacientai nebeturėtų mokėti gydytojams kyšių.

Lietuvos ekonomija neatsistos ant kojų vien tik su išėjusių aukomis. Reikalingas rimtas investavimas pagal realius gyvenimo principus. Lietuvių yra taupūs žmonės ir daug kas išėjusioje yra sukaupę nemažą pinigų savo pensijos fonde. Išskyla klausimas, kur šių pensijų pinigus investuoti? Lietuvos sveikatos korporacija būtų teisiškai inkorporuota sudaryti galimybės pensijų fondus bei asmeniškų pinigų investuoti į šią korporaciją. Yra aišku, kad jei

Sveikatos apsauga Lietuvoje ir Suvalkų krašte

MARIUS KATILIUS-BOYDSTUN

Viena sritis, apie kurią mes pernelyg mažai tegirdime, tačiau kuri turėtų mums kelti didelį susirūpinimą, tai kokybė tos sveikatos apsaugos ir to medicininio aprūpinimo, kurie šiuo metu tėra prieinami mūsų broliams ir sesėms sovietų okupuotoje Lietuvoje ir Lenkijos užimtoje Lietuvos teritorijoje. Pastaraisiais metais lankydamasis abiejų šių kraštų sveikatos apsaugos įstaigose, nusprendžiau aprašyti, ką mačiau. Statistinių duomenų apie tai, ką man teko stebėti, nėra. Informacija, kurią čia pateikiu, paremta mano asmeniniais stebėjimais ir gydytojų pasakojimais.

Gal labiausiai gąsdinantis rūpestis, liečiantis AIDS ir kitas užkrečiamąsias ligas, yra trūkumas vienkartinio adato ir švirkštų. Jeigu pasiseka, paties ligonio šeima įsigyja savo švirkštą ir adatą. Šiaip gydytojai naudoja tas pačias adatas visiems pacientams, po kiekvieno naudojimo jas sterilizuodami. Dabar siekiama, kad kiekviena šeima turėtų bent po švirkštą ir adatą. Sveikatos apsaugos profesionalų pasiaukojimas yra akivaizdus jau vien dėl pavojiaus, kurį jie privalo įveikti. Pavyzdžiui, retai kas turi gumines pirštines. Jos tausojašios chirurgijai ir naudojamos daugeliu kartų. Tačiau, jeigu pirštines yra pakankamai plonos išlaikyti pirštų jautrumą, jos būna neužtenkamai tvirtos atsilaukyti sterilizacijai. Stengiamasi gauti storesnes, ilgiau naudojamas gumines pirštines, bet šios yra per storos jautrioms procedūroms. Todėl laboratorijų personalas, dantistai, technikai ir daugumas gydytojų savo darbus atlieka be pirštinių.

Daug sveikatos sutrikimų kyla ryšių su virškinimu. Pavyzdžiui, Amerikoje mes įpratę prie nereikalingo maisto („junk food“), kuris tiesiogiai siejasi su širdies ir kraujagyslių sutrikimais. Lietuvoje ir Lenkijoje nėra nereikalingo maisto, bet pats valgomas maistas dažnai būna ne per geriausias. Mėsa ir pieno pro-

lietuviai patys nesudarys tarptautinių korporacijų, kurios išnaudotų nepriklausomos Lietuvos ekonominį potencialą, o pasitenkins savo pinigais atiduoti Amerikos, Vokietijos ir Japonijos korporacijoms, tai šios svetimos korporacijos pačios sudarys verslo įmones Lietuvoje ir jas tvarkys. Lietuvai būtų kur kas naudingiau, jeigu išėjusios lietuvių imtųsi drąsios iniciatyvos sudaryti tarptautines korporacijas, kurios būtų Lietuvai ir lietuviams naudingos.

Paulius Sidrys

duktai nepereina griežtos valstybinės inspekcijos. Dažnas virškinamojo trakto ligas sukelia sunkiai virškinami riebių produktų ir piene ar mėsos dažnai esantys mikrobai bei pašalinės medžiagos.

Balansuota dieta ten yra neįmanoma. Vaisiai ir daržovės būna tik jų augimo sezono metu; žiemą – retai, arba tik šiltnamių daržovės. Retai kada pasitaiko importinių bananų, apelsinų ar kitų vaisių. Iš tikrųjų daugybė gerų Lietuvoje pagamintų produktų yra išvežami į sovietinį centrą. Nors Lietuvoje visur galima matyti ganamos didelės galvijų bandas, jautienos sunku rasti parduotuvėse. Kiauliena ir vištiena yra pagrindiniai produktai, bet ir jų sunku surasti.

Nors vidaus ligos vyrauja, labai trūksta joms reikalingų diagnostinių įrengimų. Lenkijos lietuviškoje teritorijoje tik viena ligoninė turi kliniką su trimis gastroscopais. Ši klinika aptarnauja maždaug 100,000 gyventojų. Žmonės, kuriems yra reikalinga gastroscopija, privalo laukti du ar tris mėnesius. Du mėnesius reikia laukti diagnozės tiems, kurie turi virškinamojo trakto žaizdas, skrandžio opą ar net vėžį, kai jiems yra reikalingas skubus gydymas!

Apsilankęs Lenkijoje, dar labiau vertinu dantų gydymą Amerikoje. Lenkijoje mačiau dantistus, naudojančius rankinius gręžiklius, dantis traukiančius be anestezijos, ir kitokių baisumų. Anestetikai taupomi tik ypatingai skausmingose procedūrose. Ten dažnai trūksta medžiagų dantims plombuoti, o jeigu ir yra, tai jos yra prastos kokybės, ir plombos greitai iškrenta. Dažniausiai užpildomas ne visas danties šaknų kanalas, tik skylė, ir lieka tuščia ertmė, pažeidžiama naujos infekcijos, ir galiausiai dantį tenka tik pašalinti.

Chirurgines sąlygas mačiau nuo blogų iki blogiausių. Geriausiai atveju ten naudojami seni ir nepraktiški gyvybės palaikymo aparatai, pavyzdžiui, širdies monitorius ir ventiliatoriai. Vienoje Lenkijos ligoninėje aš atsidūriau medicininiam akmens amžiuje. Joje nebuvo nė vieno širdies monitoriaus, nei ventiliatoriaus. Nieko nepaisydami, chirurgai vis dėlto mėgina operuoti. Anestezijai vartojamas tik eteris. Dirba tik bendrieji chirurgai. Šitaip pacientai užmigdomi eteriu, operuojami, neužtikrinus pagrindinių gyvybės funkcijų, ir visą užmojų lydi tik viltis, kad pacientas atsisus pagydytas.

Labai sunku gauti antibiotikų gydymui po operacijos, ypač skysto pavidalo ar intraveninės (IV) formos. Tai didina pooperacinių komplikacijų ir infekcijos riziką. Jeigu ir yra antibiotikų, tai IV adatos ir švirkštai yra ne vienkartiniai, ir yra rizika, kad po operacijos ligonis įgaus silpninantį metabolizmą. Amerikoje mes naudojame IV padėčių katetrius (mažus sintetinius vamzdelius), o Lietuvoje pati adata įbedama į veną ir ten paliekama; tai sukelia didesnę skausmą ir įveda didesnę venos pažeidimo riziką.

Sv. Kazimieras. Lietuvių liaudies skulptūra. Iš Alsėdžių apylinkės Telšių apskrityje.

Amerikiečiai turi daug diagnostinių prietaisų ir užtikrintas procedūras. Vienu svarbiausių diagnostinių procedūrų yra kompiuterinė tomografija (C.T.) – analizė, kur jau naudojama maždaug penkiolika metų ir yra tapusi medicinine būtinybe diagnozėms. Lenkijos lietuviškuose kraštuose tokių analizės aparatų nėra. Jeigu būtina prireikia, labai sunkiai sergantis ligonis turi būti transportuojamas 300 kilometrų. Po trijų keturių valandų kelionės, kai negalavimas išaiškinamas,

dažniausiai jau būna per vėlu gydyti. Pačioje Lietuvoje šiek tiek geriau negu Lenkijoje. Trijuose didžiauosiuose Lietuvos miestuose – Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje yra trys kompiuteriniai tomografai (C.T.).

Dializė yra procedūra, kuria dirbtiniu būdu išvalomas kraujas, kai inkstai neveikia. Pacientas turi būti prijungtas prie mašinos keturias ar aštuonias valandas du arba keturis kartus per savaitę. Tai yra priemonė palaikyti gyvybę žmonių, kurie

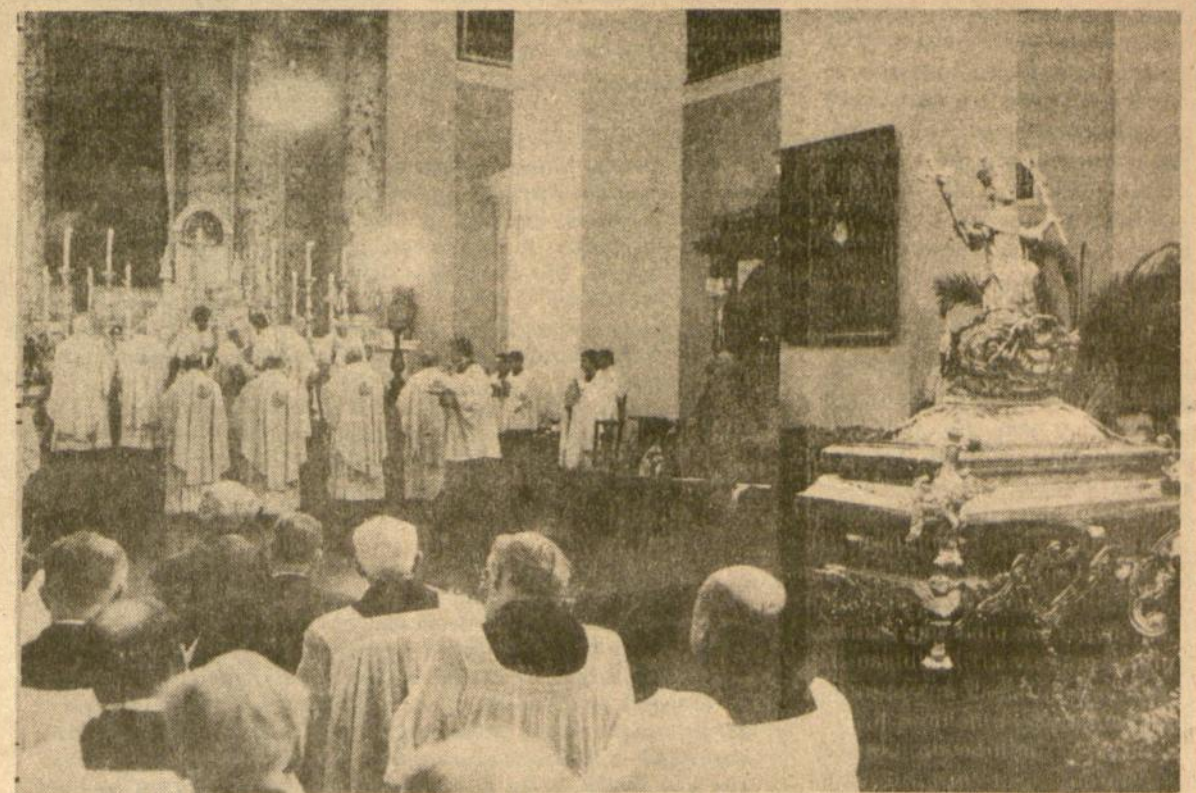
kitu atveju mirytų. Nemačiau nė vieno dializės centro Lenkijos lietuvių gyvenamoje teritorijoje. Lietuvoje yra tik trys dializės centrai. Kiekvienas iš jų turi tik po kelis dializės aparatus, bet ir tie naudojami ne visu pajėgumu, nes trūksta reikalingų chemikalų. Tik nedaugeliui dializės reikalingų pacientų ji yra prieinama. Pagal transplantacijos galimybes sprendžiama kam skirti gydymą. Jei esate per senas ar šiaip silpnos sveikatos, dializė jums nebus paskirta.

Inkstų persodinimo chirurgija gali pagelbėti tik vienam kitam laimingajam. Tačiau ir tuo atveju yra problemų. Sunku rasti tinkamą dovanotoją, nes nėra geros organų išsaugojimo ir transportavimo sistemos. Organui išsaugoti būtina yra reikalingi imunitetą slopinantys vaistai, sterilios operacinės sąlygos ir slaugymas po operacijos. Ir, kaip minėjau anksčiau, ten nėra nė vienos šių sąlygų.

Ir Lietuvoje, ir Lenkijoje yra labai pasiaukojančių gydytojų. Tačiau pasitaiko ir nelabai pavyzdžių. Mano apsilankymo vienoje Lenkijos klinikoje metu gydytojas dvokė alkoholiu, kliuvo kalbėdamas, ir jo judesiai atrodė nekoordinuoti. Nors įkaušusiais gydytojais gana dažnai nusiškundžiama, yra dar ir kita bėda – įprastas gydytojų kyšininkavimas. Sakoma, kad „nėra jokio tokio neapmokamo gydymo.“ Valstybė moka tokius mažus atlyginimus, kad gydytojai padidina savo pajamas, priimdami pinigus arba gėrybes. Jie įprato prie šio nelegalaus atlygio už gydymą ir skiria mažai dėmesio tiems pacientams, kurie nieko nėra pasirošę duoti. Todėl pacientai retai išdrįsta eiti pas gydytoją tuščiomis rankomis.

Lietuvoje yra ir kitos rūšies ligoninių, paprastai vadinamų „speciliginėmis“ (sutrumpintai iš „specialijų“). Jos skirtos politiškai svarbiems komunistų partijos nariams. Beje, šios ligoninės turi visą naujausią vakarietišką medicininę technologiją.

Visus Amerikos lietuvių gydytojus kviečiu asmeniškai apsi- (Nukelta į 4 psl.)

Sv. Kazimiero palaikų grąžinimo į Katedrą dieną, 1989 metų kovo 4-ąją, Vilniaus Katedroje vyksta koncertacinės V. Kapočiaus nuotrauka (iš Broniaus Kvildio archyvo)

Šiame numeryje:

Sveikatos apsaugos ir medicinos padėtis Lietuvoje: rūpesčiai ir galimybės Lietuvai padėti • Vilniaus Akademinio teatro „Pabudimo“ spektaklis Chicagos scenoje • Juliaus Kelero triptikas • Chicagos teatruose • Parodos Chicagoje ir Detroite • Juditos Patraitės-Jozaitienės metalo papuošalai

Tebūnie išklaudyta ir antroji pusė

RAMUNĖ ZDANAVIČIŪTĖ

Vilniaus Akademiniis teatras

Antano Škėmos „Pabudimas“

Dviejų dalių drama

Režisierius – Jonas Vaitkus
Dailininkas – Jonas Arčikauskas
Kompozitorius – Vidmantas Bartulis

Vaidina:

Pijus – Adolfas Večerskis
Kazys – Saulius Siparis
Elena – Aldona Janušauskaitė
Pranas – Juozas Kisieliū
Kunigas Antanas – Algimantas Zigmantavičius

Premjera – 1989 m. vasario 16 d.

Vilnius – Los Angeles – St. Petersburg – Chicago

Pamažu Amerikos teatro mylėtojai susipažįsta su profesionaliuoju Lietuvos teatru. Jaunimiečių gastrolės 1988 m. pavasarį, Valentinas Masalskis „Pamišėlio užrašuose“, dabar štai – Vilniaus Akademiniis su Antano Škėmos „Pabudimu.“ Pasirodes Los Angeles bei St. Petersburg'o žiūrovams, šių metų vasario 24-25 dienomis teatras užbaigė savo gastroles po Ameriką Chicagoje, Jaunimo centre.

Šio spektaklio pasirodymas praėjusių metų vasario 16 dieną buvo dviguba premjera. Visų pirma tai dramaturgo Antano Škėmos debiutas Lietuvos teatrų scenoje; antra – tai režisieriaus Jono Vaitkaus – žinomo savo spektakliais Kauno dramoje – debiutas Vilniaus Akademiniame teatre. Jonas Vaitkus suspėjo tapti pirmuoju – netrukus po „Pabudimo“ premjeros Lietuvos teatruose, televizijoje bei kine prasidėjo Antano Škėmos „bumas“.

Keista žiūrėti į šį spektaklį, įprastą į mažutę sceną, kai namuose, Akademiniame, jis „gyvena“ keliskart didesnėje erdvėje; keista matyti apšvietėją, pasistačiusį prožektorius čia pat, žiūrovų salėje, kai tuo tarpu Vilniuje teatras turi puikius apšvietimo ir garso pultus; galų gale keistokai atrodo pati salė, apytūstė, tik iki pusės surinkusi žiūrovų, kai Lietuvoje spektaklis vaidinamas štai jau metus, bet kad patektum į jį, reikia daug pastangų.

Ir štai čia, šioje salėje, negali atskratyti minties – kas gi taip

Antanas Škėma (1911-1961)

Vytauto Maželio nuotrauka

sutraukia žiūrovus į šį spektaklį Vilniuje? Į premjerinius, manyčiau, pats faktas, kad galima paragauti uždrausto vaisiaus, kad pirmą kartą Antano Škėmos dramaturgija išvysta dienos šviesą. Taip pat – dramaturgijoje gūdingi informacija, dar visai neseniai mažai kam prieinama; galimybė išgirsti, kaip uždrausta tema kalbama ne puse lūpų, ne užkoduotai, ne metaforų kalba, kaip Lietuvos inteligentija buvo prapratus dalytis mintimis, o tiesiai ir atvirai. Bet praėjo metai, ir nuo scenos ką nors naujo ir atvirai pasakyti apie gyvenimą, pasakyti daugiau, negu pats gyvenimas pasako apie save, tapo beveik neįmanoma. Šito „Pabudimo“ aktoriai neapskaičiavo, į tai neatsižvelgia dabar, ir todėl toks trumpas šio

spektaklio amžius, todėl jau dabar jis atrodo atgyvenęs.

Vienintelis dalykas, kuris gali padėti spektakliui išgyventi, tai yra meninė tiesa. Jeigu Lietuvoje žiūrovus sutraukia jau pats Škėmos vardas, tai čia, Amerikoje, ši dramaturgija savaime nėra joks jaukas. Čionykštė publika jau greičiau turbūt suviliotų galimybę pamatyti „tikrus lietuvių aktorius“. Reikia pasakyti, kad „tikri lietuvių aktoriai“

Chicagos teatruose

Šekspyro tamsioji komedija „Žiemos pasaka“

Pirmaujantis Chicagoje Goodman teatras (200 South Columbus Drive) šios žiemos sezoną statė Šekspyro „The Winter's Tale“. Tai jau vėlyvesnis Šekspyro kūriny. Dramoje, kuri tarpais turi tragedijos atspalvį, vaizduojamas Sicilijos karalius Leontes, besidžiaugiantis savo žmona ir sūnumi. Jį aplanko jo geras draugas Bohemijos karalius Polixenes. Sicilijos karaliui susidaro įspūdis, kad svečias taikstosi prie jo žmonos. Kyla meilės ir pavydo susikryžavimai, rūstybės įtampa, vyksta „kaltosios“ teismas ir pasmerkimas, bet pagaliau viskas išsiaiškinama ir baigiasi geruoju.

Pastatymas stiprus, bet ne tiek gausu veiksmo ir susidaro gal toks ne taip intriguojantis įspūdis, besiklausant dialogų, virstančių net ir aštria konfrontacija. Režisūra įnešusi daugiau gyvumo, scenos gale įvesdama karališkų rūmų šokius ir pasilinksminimą, priekyje vykstant net ir aštresniems dialogams. Vietomis žiūrovui susidaro sunkesnis veikalo eigos sekimas.

Tačiau pastatymas labai aukšto lygio. Atkreipia dėmesį ir scenos įrengimai bei garso efektai: migla, žaibai, griaustiniai. Aktoriai su dideliu patyrimu. Tom Aulino dalyvavęs Šekspyro festivalyje New Yorke; Keith Byron-Kirk baigęs dramos studijas Kalifornijos menų institute; Patrick Clear dalyvavęs Šekspyro festivalyje Kanados Stratforde; Martha Lavey išėjusi vaidybos

gerokai nuvylė. Profesionalūs artistai, vaidindami mėgėjiškoje aplinkoje, tarsi pasidavę jos įtakai ir patys tapo mėgėjais, tik atskirose scenose prisimindami profesiją ir bandydami gelbėti savo garbę. Mažiausiai priekaištų galėčiau pareikšti aktorei Aldonai Janušauskaitei – Elenai ir aktoriui Algimantui Zigmantavičiui – Kunigui, kurio vaidmuo galbūt kukliausias meninių priemonių prasme, bet nuosekliausias profesionalia.

Trukdė ankšta scena? Nemanyčiau, kad tai rimta priežastis. Jeigu tai ir neleido kam pasireikšti, tai tik dailininkui Jonui Arčikauskui. Kad jo puikios scenografijos, meniškai suvartytos spektaklio erdvės neišvydo Amerikos žiūrovai, iš tiesų gaila. O aktorių publikos ir vienas kito artumas neturėtų išmušti iš vėžių.

Manau, kad nėra pasenusių temų. Yra tik negilus arba nešiuolaikiškas požiūris į jas. Antano Škėmos dramų pasaulis, kuriame, anot Prano, bet koks žmogiškumas – tai aforizmas, kuriame atvirumas ir nuoširdumas tampa ginklu prieš patį žmogų, kuriame nuvertinta net meilė ir draugystė (Elenos meilė Kazui – tai priemonė jį sunaikinti; Pijaus draugystė su Kaziu – tai irgi ginklas prieš jį patį...), o virš visko iškelta dirbtinė idėja – nėra jau tokia tolima ir negrįžtama praeitis. Žmogiškumo praradimo pasekmės baisios, ir ta grėsmė nuolat kybo virš mūsų (bent jau Lietuvos gyventojų).

Didžiausiu minusu laikyčiau tai, kad spektaklio kūrėjai lieka konkrečios istorijos rėmuose; vieną kartą atsitiko taip ir taip. Ir tai ne tik režisūros minas, bet ir aktorių nesugebėjimas išlaikyti spektaklio lygį. Kartais vaidyba tokia „perspausta“, kad pasijunti žiūrįs jau nebe drama, o parodiją – dingsta bet koks rimtumas, išsisklaido įtampa ir susikaupimas.

Kaip pavyzdį galėčiau paminėti Prano (aktorių Juozas Kisieliū) mirties epizodą. Aktoriui, įdomiai pradėjusiam lipdyti „raudonojo

velnio“ vaidmenį kalėjime, pirmajame veiksmo, kuriame įdomu stebėti jo veiksmas, sekti kalbą, sukeliančią dvigubą, prieštarinę nuostatą jo atžvilgiu, antrajame veiksmo pritrūksta spalvų – išėjęs į dienos šviesą, jo Pranas tampa nebeįdomus, plokščias, kartais net erzinančiai primityvus ir – kaip personažas – nebeįdomingas. Bet iš tiesų gi taip nėra! Prano mirtis, deja, sukelia ne šurpuli, o juoką. Šis epizodas primena prastus rusų filmus apie karą, kur vokiečiai būtinai traktuojami kaip paskutiniai kvailiai ir idiotai. Jo fanatiškas priešmirtinis bučinyš Stalinui – tai jau parodija (nors galima buvo „išauginti“ iki fantasmagorijos, kuri iš tikrųjų sukrėstų). Dar sekantį momentą atsigauja apalpusi Elena – ir čia jau žiūrovai visiškai pagyveja ir pradeda sekti įvykius tarsi detektyve: emocinis laukas tarp scenos ir salės išblėsta visiškai.

„Iškrenta“ iš žanro ir Adolfas Večerskis – Pijus („Pagaliau nukritai!“ – tai jo frazė, mesta nušautam Pranui ir sukelusi salėje juoką); yra „perspaudimų“ Sauliaus Sipario – Kazio – vaidyboje (pavyzdžiui, jo fiziologinė reakcija į žinią apie žmonos vizitą pas tardytoją neorganiška, neįtikinanti ir todėl nereikalinga).

Mano akimis, „švariausia“, įtaigiausia bei labiausiai jaudinanti scena – Elenos ir Kazio susitikimas tardytojo kabinete – didžia dalim, manyčiau, aktorės Aldonos Janušauskaitės profesionalumo dėka.

Teisybės dėlei turiu pasakyti, kad didžiajai žiūrovų daliai spektaklis turbūt patiko, sprendžiant iš karštų pojūčių. Nemanau, kad tai buvo vien tik mandagumo ženklai. Bet ar tai ne tas atvejis, kai patinka viskas (alkanam skanu bet kas, ką bepaduotum), nes nėra gilesnių profesionalaus teatro tradicijų, nes nėra „auklėjimo teatru“ tradicijų, neišugdytas meninis skonis? Antra vertus, šie susitikimai galbūt malonūs, nes reti. Galbūt. Tad ar verta atimti šią šventę?

Kovo 12 dieną Goodman teatre prasidės 17-ojo šimtmečio anglų dramaturgo John Ford drama „Tis a Pity She's a Whore“, vienas jo stipriausių veikalų, su dėsninai įvykdyta tragedija ir sukurtais gyvais charakteriais. Joje išaštrintas konfliktas tarp visa užliejančios aistros ir plačios skalės varžtų, kuriais ji gali būti sulaukoma.

Juoz. Pr.

Marytė Gaiztienė

„Medžiai“

Eleonora Marčiulionienė

„Prieš saulės tekėjimą“, 1989

Degintas molis ir glazūros, 27¼" x 27½"
Is lietuvių dailininkų parodos „Dailė '90“ Čiurlionio galerijoje, Chicagoje.

Julius Klevas

farewell

I

išvažiavus iš Jūrmalos lieka kišenėje smėlis, ir staiga mudu vasaros imam gailėtis tarsi ji būtų kur pamesta kaip sidabro šaukštelis ar blunkančios gelės, sudžiovintos tomely senam

ar ilgam aš palieku tavę? nežinau, tik sakau, kad būtų žemynų šešėlis nepaliaus jau lydėti manęs, ir už durų, už durų išėjęs aš tariau: laimė jiems, tiems namams, kur mylėta, kur krito kometos kaip bitės į sutemų avilį

II

nes dainavusios svirtys nueina į miegą, nes tamsiais labirintais į meilę nubėga, kalvarijų raudonais šešėliais papuoškite mane, nes svajojimų upės toli, o jų tobulos gėlmės man viską, kaip kalte pajuntantis vaikas nesenstančiai motinai, viską pasako

realybė ūmai nusileidžia ant turgaus, ant stingstančio tilto, ant ledo, ir matau, kaip numoja ranka į gyvenimą baloj prabudęs keleivis, sugrįžtas iš senovinės Bakcho žaidimų pilies, kaip jis viską tuo judesiu, viską kaip širyt nuvytęs drugelis, pasako

III

aš nedegu kambaryje šviesos, tačiau regiu, kaip kiras paupy kartoja tavo braižą, kaip lašas liečia baltą, dar nepirąšytą lapą, ir kaip keista, kad lapkritis toks leisgyvis lyg tu po nemiegotos ir švelnios nakties, kuri neleido jūros surakinti ledui

pro snieginą ir sunkų ledo luobą sunkiasi peizažas, juk visa laikina, kas aukšta ir tiesu, kas slepias pumpure kaip amžina ir nemeluojanti žiedadulkė, kaip kambario daiktai, nedrįsę atsigrįžti, kai mylintiesiems

jau nėra kitų, kaip uždara tarsi slaptyvardis vaikystė

• „Dailė '90“, šiemetinė jungtinė lietuvių dailininkų paroda, kurios tema yra „Religija lietuvių mene“, šį savaitgalį, kovo 2-4 dienomis, dar vyksta Čiurlionio galerijoje, Chicagoje. Kovo 24 dieną ji bus atidaryta Lietuvių centro meno galerijoje, Lemonte.

• Marytės Gaiztienės keramikos darbų paroda vyks Detrote, Dievo Apvaizdos parapijos Kultūrinio centro patalpose, ateinantį savaitgalį, kovo 10-11 dienomis. Parodą ruošia Detroito ateitininkai. Atidarymas bus šeštadienį, kovo 10 dieną, 7:30 v.v.

• Kaziuko mugėje, tradicinėje Chicagos skautų tuntų šventėje, rytų, sekmadienį, kovo 4 dieną, Jaunimo centre veiks ir didelis tautodailės dirbinių, pačių skautų rankų darbo, skyrius – pasigrožėjimui ir įsigijimui. Kaziuko mugė 11 v.r. atidarys Lietuvos konsulas Chicagoje Vlovas Kleiza.

• Velykaičių paroda Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje vyks rytoj, sekmadienį, kovo 4 dieną, 3 v. p.p. – bus išstatyti lietuvių, latvių, ukrainiečių, lenkų, bohemų, gudų ir rumunų velykinių margučių meno pavyzdžiai ir demonstruojami įvairių tautybių kiaušinių marginimo būdai.

• Jaunųjų dailininkų paroda ruošiamą Čiurlionio galerijoje, Chicagoje, šių metų balandžio 20-22 ir 27-29 dienomis. Norintieji parodoje dalyvauti prašomi kreiptis į Čiurlionio galerijos kuratorę Birutę Šontaitę, 720 Gordon Terrace, 9K, Chicago, IL 60613, telefonas: (312)348-8092. Kviečiami visi jauni dailininkai – dailės studentai ir neseniai meno studijas baigusieji atsiliepti ir dalyvauti šioje parodoje su savo kūryba. Parodos reikalais galima kreiptis ir į Čiurlionio galerijos direktorių Algį Janušą, telefonas: (708)839-1840.

Po Vilniaus Akademiniio teatro „Pabudimo“ spektaklio 1990 m. vasario mėn. 24 d. Chicagos Jaunimo centro scenoje JAV LB Kultūros tarybos pirmininkė Dalia Kučienė sveikina Kristiną Škėmaitę, a.a. Antano Škėmos dukrą, dešinėje – aktorius Algimantas Zigmantavičius.

„Pabudimo“ spektaklio aktoriai Saulius Siparis ir Algimantas Zigmantavičius bei Vilniaus Akademiniio teatro narius sveikinanti Dalia Kučienė.

Edvardo Šulaičio nuotraukos

Juditos Patraitės-Jozaitienės metaliniai papuošalai

DAIVA KARUŽAITĖ

Metalių papuošalų menas yra viena iš įdomiausių tautodailės šakų, išsilaikęs nuo gilių senovės laikų. Judita Patraitė-Jozaitienė mokėsi šio amato pas latvė menininkę Lilita Spuris, gavusi stipendiją iš Illinois Arts Council. Lietuvių ir latvių tradiciniai papuošalai yra panašūs; jiems vartojama ta pati technika. Dažnai latvių papuošalai yra labiau dekoratyviniai už lietuvių. Šiuo metu Judita, dirbdama jau atskirai nuo savo buvusios mokytojos, vis daugiau krypta į lietuviškų papuošalų tradicijas. Ankstyvesni lietuvių ir latvių metaliniai papuošalai pasižymi smulkiu geometrinio rašto ir mitologiniais motyvais: juose randame saulutes, mėnulius, suabstraktintus paukščius ir gyvulius.

Svarbi įtaka dabartinių papuošalų kūrybai yra metaliniai kryžiai virš lietuviškų kryžių stogelių. Sukurti paprastų kaimo liaudies menininkų ir kalvių, jie pasižymi gilia fantazija bei meniška ir neperkrauta forma. Koplytėlės būdavo puošiamos metaliniais ornamentais. Juose dažniausiai buvo vaizduojami zodiako ženklai, dangaus ratai. Vėliau pasirodė kryžiai, dažnai suskaidyti į geometrines formas. Kryžius dažnai išsišakoja ir jo horizontalinė dalis yra dviguba ar net triguba. Kryžiaus motyvai

Šeštojo mokslo ir kūrybos simpoziumo metu, 1989 m. lapkričio 23-26 d., parodoje Ciurlonio galerijoje, Chicagoje: dailininkė Judita Patraitė-Jozaitienė, Daiva Karužaitė ir Rita Markelytė-Dagienė. Jono Tamulaičio nuotrauka

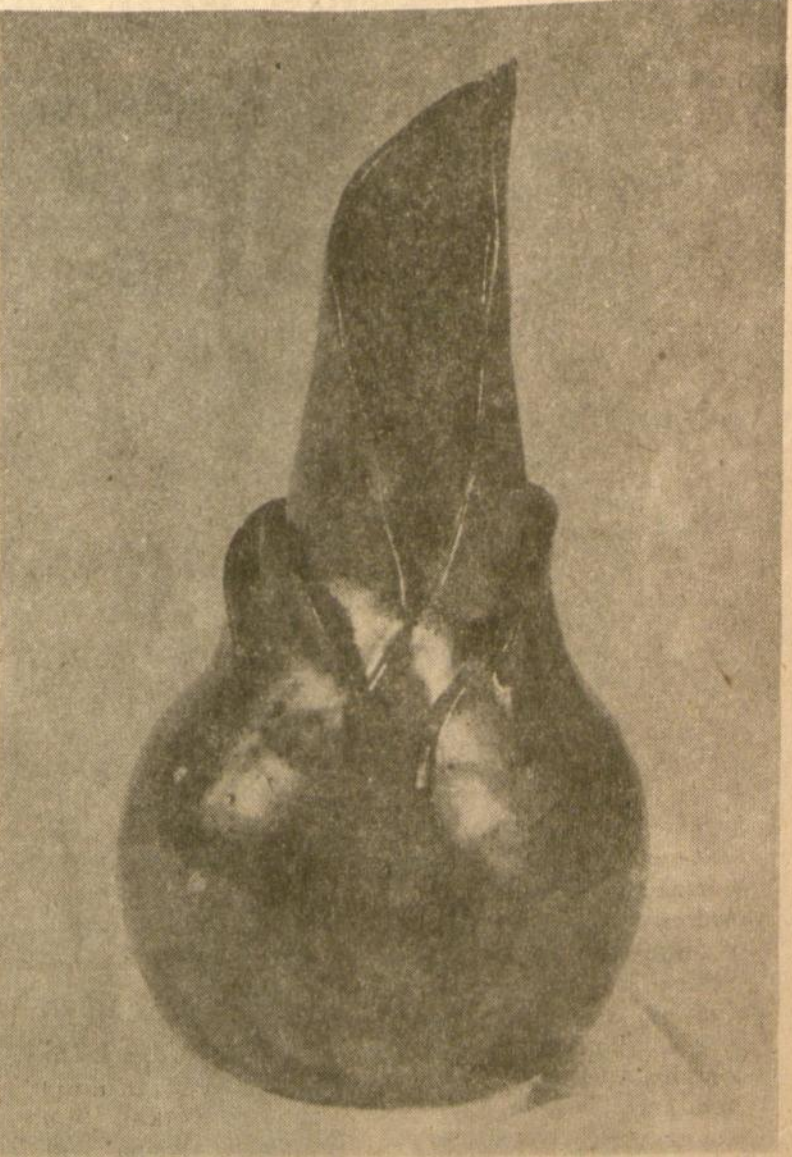
pereina į gyvuliukus, žalčius ir net retkarčiais simbolius iš Rytų kultūros. Formose dažniausiai dominuoja spinduliai iš centro, atrodantys kaip strėlės, kartais kaip banguojantys kardai, eglių šakos, tulpės ir kiti stilizuoti augalai. Juntama stipri metalinė jėga. Dažniausiai šis metalinis voratinklis būna sujungtas į išmastytą, malonią ir stiprią formą.

Papuošalų daugiausia yra rasta kapuose. Ankstyviausi buvo galvos papuošalai, naudoti arba atskirai, kasoms prisegti, arba kartu su rankom austom vilnonėm kepuraitėm. Prie jų dažnai prikabinata kabučių, karolių, sagių, smeigtukų ir grandinėlių, kurios vėliau pasirodė atskirai, įvairiais variantais. Lietuviai, gamindami karolius ir krūtininių papuošalus, buvo labai išradingi. Prisilaikė

tam tikros technikos, stiliaus. Yra rasta dvidešimt ar daugiau atskirų tipų. Vėliau buvo gaminami ir žiedai bei sagės. Grįžtant vėl prie Juditos darbų, reikia pažymėti, kad kartais yra labai siaura riba tarp tradicijos ir meno. Šią ribą nėra lengva išlaikyti. Menininkai nori sukurti savo pačių stilių, išreikšti savo asmeniškas idėjas, o tautodailę įpareigoja laikytis tikslų tai-

syklių ir per daug nenukrypti į savitą stilių, kitaip sakant, „nenuatasti“. Vis dėlto, jeigu tautodailė visiškai nesikeičia, natūraliai nepersimaino, ji tampa nebegyva, ir iš jos lieka „suvenyro“ lygio kopijos.

Judita yra baigusi meno fakultetą Northern Illinois universitete. Amerikos universitetuose yra dažnai dėstoma „multi media“ prieiga. Išmokoma piešti, tapyti, skulptūros ir keramikos menu, austi ir taip toliau. Dabartiniu metu grįžtama daugiau prie realistinio meno, bet nelabai seniai abstraktas buvo laikomas svarbiausia menine įtaka. Vyko daug bandymų šias įvairias meno sritis sujungti į vieną; arba išbandyti vieną, kitą ir dar trečią sritį. Daug menininkų tiesiog pasimetė, nežinodami kokia kryptim pasukti. Vyko daug išsišakojimų, tartum meniškų dialogų tarp įvairių kryptų. Reiškėsi konceptualizmas, kuris tvirtino, kad idėja svarbiausia. Minimalizmas atsakė, tvirtindamas, kad svarbiausia yra forma. Patyrėme neoimpresionizmą, iškilo neoekspressionizmas. Menininkams šiais laikais yra be galo didelis kelių pasirinkimas. Judita yra pasirinkusi vieną iš įdomiausių. Jos tikslas šiuo metu yra išmokyti, kiek galima, daugiau apie metalinių papuošalų tradicijų analizę. Ji bus giliai prisiėmusi savo protėvių menišką dovaną ir bus įdomu stebėti jos kelią pirmyn — gyvą tautodailę, į neomitoliją. O gal ji pasuks ir visai naują kryptimi.

Marytė Gaizutienė Vaza Marytės Gaizutienės keramikos darbų paroda ruošiamą Detrote šiu metų kovo 1-11 dienomis.

Ar šv. Kazimieras būtų miręs jaunas šiandien?

(Atkelta iš 2 psl.)
vimas. Tačiau visi gimdymo kambariai užimti... Reikia vieną gimdanciją moterį nuimti nuo operacinio stalo padaryti šiai vietos. Reikia „pasiskolinti“ IV lašalinę iš kitos moters, nes kitų nėra, o čia gresia mirties pavojus. Kraujavimas sustabdytas. Naują motiną neša neštuvuose laiptais, nes ši ligoninė yra buvusiame vienuolyne, ir keltuvų nėra.
Pas mane atveda šešerių metų mergaitę, kuriai kitas vaikas sužeidė akį. Mane pamatiusi, ji jau pradeda klykti iš baimės. Pasirodo, vietiniai akių gydytojai akį gydo skausmingom voku injekcijom, su bukom adatom. Akių vaistų tepalo neturi! Išgelbėti akį, reikia padaryti vitrektomiją, tačiau visoje Lietuvoje nėra tokio instrumento. Vėliau sutinku jaunuolį. Jam yra dūrę daugiau kaip du šimtus kartų, gydysdami akies uždegimą. Tų dūrimų skausmas yra neatpasakojamas, sako jis. Liga liko neišgydyta.
Praėjusiais metais įvyko Lietuvos gydytojų sąjungos suvažiavimas. Ankstesnis toks suvažiavimas buvo prieš 52 metus. Maskva neleido lietuviams gydytojams susirinkti Lietuvos medicinos problemas lietuviškai svarstyti. Visi turėjo vykti į Maskvą

arba Leningradą, ten rusiškai mąstyti apie Sovietų Sąjungos mediciną. Praėjusiais metais Vilniuje buvo atvirai svarstoma Lietuvos medicinos padėtis. Viešai atkreiptas dėmesys į kai kurių gydytojų nemoralumą. Paminėta ir toks atvejis: gydytojas iš sergančio giminių paima didelį kyšį, užtikrindamas savo paslaugas. Paašikėja, kad imdamas šį kyšį, gydytojas žinojo, kad tas pacientas jau miręs! Žmonės piktinasi, kad persitvarkymo ir atgimimo dvasia lietuvių gydytojų tarpe yra dar labai silpna. Gydytojai administratoriai yra patogiai įsitaisę ir bijo prarasti savo šiltas vietas. Vadovaujantys jau daug metų praktikuojančių katalikų neįsileisdavo į aukštuosius medicinos mokslus, o globojo savanaudžius. Net labdarybės sąvoka buvo užmiršta, nes labdara buvo savotiškas priekaištas komunistinei valdžiai, ir todėl buvo uždrausta.
Prieš septynerius metus aš pradėjau dirbti Švento Kryžiaus ligoninėje, Chicagos Marquette Parko apylinkėje. Tai vienintelė ligoninė, lietuvių Amerikoje įkurta Lietuvių Romos katalikų labdarių sąjungos rūpesčiu ir lėšomis. Prieš septynerius metus pagalbos Lietuvos medicinai

galimybės buvo ribotos. Maloniai pasikalbėjome apie tai su ligoninės valdyba, bet parama buvo simboliška, būtent šimto dolerių vertės pincetas. Tada, kai padėtis pasikeitė, vėl iškėliau šį reikalą. Pasikeitusi ligoninės administracija dabar jau net nesutiko apie šį reikalą pasikalbėti. Kai Akių skyrius pravedė rezoliuciją, kad planuoja užmegzti ryšius su akių klinikom Kaune, administracija piktai pareikalavo, kad visi sakiniai su „Lietuva“ turi būti išbraukti iš Akių skyriaus protokolo. Pagalvojau, kad bijoma išlaidų. Todėl pasiūliau projektą, kurie ligoninei nieko nekainuotų. Vietinė lietuvių visuomenė pakvietė iš Lietuvos gydytojus, o ligoninė pravedė seminarą apie modernų ligoninės administravimą. Nesutiko. Siūliau, kad priimtų lietuvių kunigą, kuris galėtų pasimokyti ligonių pastoracijos, nes dabar ką tik pradėta įsileisti kunigus į Lietuvos ligonines. Švento Kryžiaus pastoracinis skyrius atsisakė.
Būdavo, kad aš besisvečiuojančius iš Lietuvos gydytojus nuveddavau į Švento Kryžiaus ligoninę parodyti kai kurią aparatūrą. Viena seselė vienuolė mus gražiai sutikdavo ir lietuviškai

paašikindavo ligoninės tvarką. Dabar taip nebegalima daryti. Ligoninės administracija tai vienuolei uždraudė svečių priėmimą.
Kokioje padėtyje būtų dabar šventas Kazimieras, jei jis šiuo laiku gyventų? Be abejo, visą jo šeimą būtų išvežę į Sibirą Stalino laikais, nes buvo turtingi. Štai dabar šventas Kazimieras grįžta į Lietuvą ir toliau rūpinasi vargšais ir ligoniais. Tačiau jo sveikata silpna, ir jis pats sunkiai sušeris. Jam reikalingų vaistų neįmanoma gauti Lietuvoje. Geri žmonės Amerikoje iškviečia jį čia gydytis. Sovietų valdžia leidžia jam pirkti bilietą ligi New Yorko ir išsikeisti 300 dolerių. Šventas Kazimieras atvyksta į Chicagą, tačiau durs jam į Švento Kryžiaus ligoninę yra uždarytos. Ligoninės administracija paašikina padėti. Jei jis būtų lenkas, atvykęs į Ameriką užsidirbtų pinigų, ir turėtų žalią kortelę, tai ligoninė mielai jį priimtų gydytis. Tačiau lietuvių svečių iš Lietuvos, dirbančių lietuvių labai, neįmanoma priimti. Tokia jau tvarka.

Linās A. Sidrys, M.D.

Sveikatos apsauga Lietuvoje

(Atkelta iš 1 psl.)

spresti ir dalį savo laiko, pinigų ir reikmenų skirti mūsų žmonėms Lietuvoje ir Lenkijoje. Mes matome ir girdime skelbimus, prašančius pagalbos Trečiojo pasaulio kraštams, ir mūsų širdys jiems atsiveria. Tuo tarpu nėra nei televizijoje, nei jokio žurnalo priede skelbimų apie mūsų brolių ir sesių, gyvenančių mūsų tėvų krašte, sunkią būklę. Niekam kitam nerūpi ir niekas kitas nepadės, jei mes jiems nepadėsime.
(Kas iš gydytojų, slaugymo profesionalų, medicinos technologų ir kitų sveikatos apsaugos darbuotojų norėtų sužinoti, kaip galima Lietuvai ir lietuviams Lenkijoje sveikatos apsaugos ir gydymo srityje padėti, informacijos jiems suteiks Lietuvių katalikų labdarių sąjunga, 2636 West 71st Street, Chicago, Illinois 60629, telefonas: 312-436-9587.)

• **MEDICINA.** Pasaulio lietuvių gydytojų sąjungos žurnalas. Nr. 2 (74), 1989. Redaktorius Vaclovas Šaulys. Žurnalas išeina du kartus per metus. Prenumerata 10 dol. metams. Administracija: Sofija Blažys, 3038 W. 59th Street, Chicago, IL 60629. Numeris pradedamas PLGS pirmininko Arvydo Vanagino žodžiu „Lietuvai reikia mūsų pagalbos“. Audrius V. Plioplys supažindina su savo tyrinėjimais straipsnyje „Cerebrospinalinio skysčio substancija P. cholecystokininas ir vasoaktyvinis intesti-

nis polipeptidas“. Aloyzas Pakalniškis supažindina skaitytojus su pavaizdavimu magnetiniu rezonansu — MRI. Prof. Alfredas Smailys pasakoja apie Mato Prekšiaus raštus apie senųjų prūsų mediciną. Milda Budrienė supažindina su Lietuvių medicinos muziejaus veikla Lituanistikos tyrimo ir studijų centre Chicagoje. Aprašomas VI-tas Lietuvos gydytojų suvažiavimas Vilniuje. PLGS veiklos skyriuje sužinome apie XVII Pasaulio / Amerikos

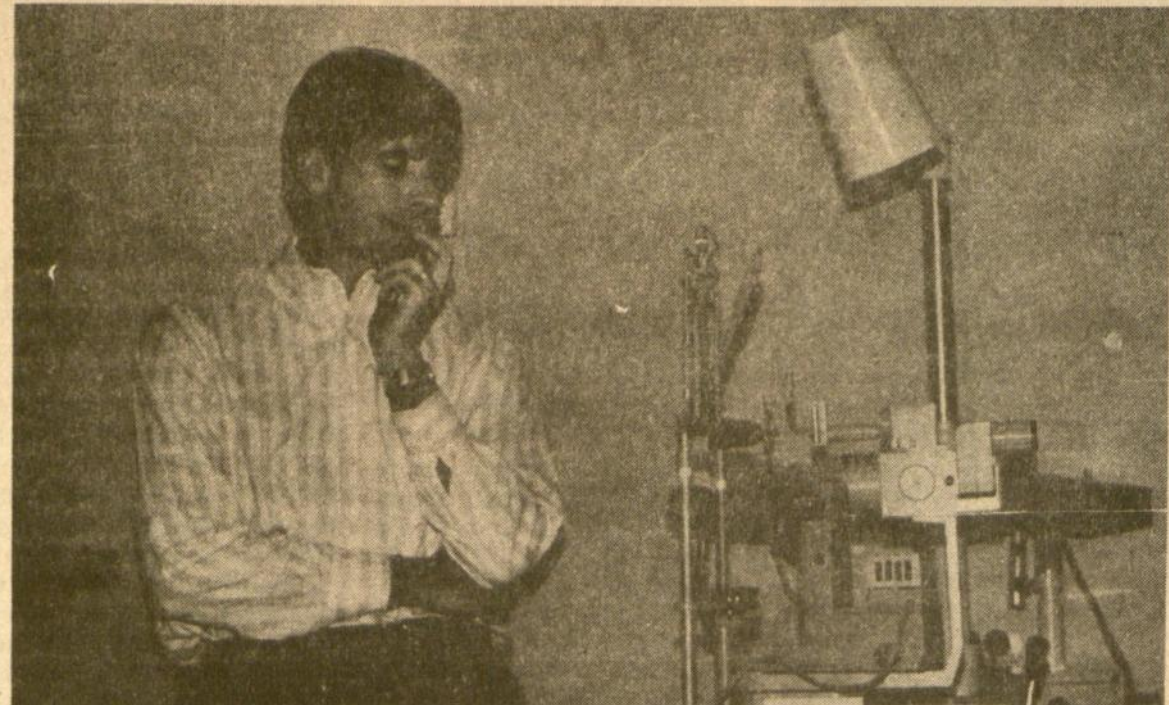
lietuvių gydytojų sąjungos suvažiavimą, Illinois ir Ohio lietuvių gydytojų draugijas, Kanados lietuvių medikų draugiją, mediciną Lietuvos mokslo ir kūrybos simpoziume. Žurnale turi skyrius ir dvi gydytojų korporacijos — „Fraternitas Lituanica — Patria“ ir ateitininkų medikų korporacija „Gaja“. Daug žinių apie mokslus baigusius medikus, „Mūsų mirusieji“ skyrius, gausi kronika, net ir linksmų nuotraukų skyrius „Mikstūra“.

Panevėžio ligoninėje dr. Linas A. Sidrys (dešinėje) susitinka su ligoninės vyriausiuoju gydytoju dr. Gutasausku (viduryje).

Panevėžyje prie paminklo Panevėžio gydytojams (paminklo viršutinis kampas nuskeltas karo metu kritusios bombos). Algimanto Bandzos nuotraukos

Dr. Linas A. Sidrys Panevėžio ligoninėje apžiūri okulistų instrumentus.

Algimanto Bandzos nuotrauka